

Також треба приділити увагу **самостійній роботі студента**. Вона обов'язково має бути керована з боку викладача, що дає гарантію правильного засвоєння матеріалів дисципліни (за бажання студента).

Саме використання перерахованих та інших прийомів і методів дають можливість ефективного викладання дисциплін з обмеженим бюджетом навчального часу з максимальною якістю та мінімальними втратами. Ці прийоми і методи було апробовано на дисциплінах «Міжнародні фінансові організації», «Фінанси».

І. Й. Малий, д-р екон. наук, проф.,

and similar papers at core.ac.uk

provided by Institutional Repository of Vadym Hetman Ky

ПОДОЛАННЯ РУТИН ТА РЕДУКЦІЯ ЗМІСТУ ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН ПРИ ПІДГОТОВЦІ ЕКОНОМІСТІВ

Розвиток сучасної цивілізації характеризується виникненням низки проблем (глобалізація, забруднення навколишнього середовища і порушення екологічної рівноваги, епідемії, бідність, фінансові кризи тощо), ефективні рецепти вирішення яких світова суспільна наука не в змозі запропонувати. Усвідомлюючи кризу суспільства і економічної науки зарубіжні вчені ведуть активну наукову розробку нових парадигм розвитку економіки. На відміну від високорозвинених країн економічна і політична системи України знаходяться на стадії свого перманентного, спонтанного та біфуркаційного становлення, тому гостро постає перед науково-педагогічною спільнотою України проблема формування наукового уявлення про дійсні мотиваційні цінності, тенденції та закономірності суспільного прогресу. В даному контексті особлива роль відводиться економістам-науковцям, так як економіка складає на сьогодні наріжний камінь розвитку кожної країни.

Економічна наука і освіта, як єдиний симбіоз, є визначальним чинником інноваційного розвитку, тому лише постійне впровадження в навчальний процес через зміст підручників нових економічних поглядів (парадигм) повинно сьогодні стати правилом, а не винятком. Щоб цього досягти, на наш погляд, необхідно, в

першу чергу, звернути увагу на подолання рутин¹ та забезпечити редукцію змісту посібників та підручників з економіки.

Сьогодні постає проблема подолання рутини в навчальному процесі, зокрема при оцінюванні знань студентів. Понад три роки в КНЕУ використовується 100-бальна система оцінювання знань студентів, як свідчать відомості, в той же час в журналах викладачів оцінювання ПМК (проміжного модульного контролю) здійснюється за старою п'ятибальною схемою, а в кінці семестру викладач переводить у 100-бальну систему. Крім того, назріла потреба вдосконалення форм організації лекцій та проведення семінарських занять. Розрив у часі викладу лекційного матеріалу та його повтор на семінарських заняттях супроводжується витратами часу на згадування і постановку основних питань теми. Можливо, доцільнішим буде їх об'єднання в єдине ціле.

Перед вітчизняною економічною наукою й освітою стоїть проблема подолання стереотипів мислення, що мають свої витоки з давніх часів. До таких слід віднести штучне протиставлення чистої теорії та прикладної теорії на кшталт «теоретики» та «практики», «політекономи» та «економісти» тощо. Наші підручники та монографії пронизані ідеологією ортодоксальної теорії (теорією ринкового фундаменталізму), коли науковий економічний світ вже з середини 1930-х років активно розвиває ідеї активної ролі держави в економіці, інституціоналізму, неолібералізму тощо. Означені та інші теорії не увійшли у вітчизняну економічну свідомість як засадні, органічні, невід'ємні елементи змістовної частини кожного підручника з економіки. **Ми досить багато зусиль (затрат праці і часу) відволікаємо на аргументацію якоїсь однієї концепції, а точніше догми. Понад сімдесят років ми доводили переваги суспільної (державної) власності, повністю відкинувши будь-яку можливість існування приватної. Сьогодні ми догматично возвеличили роль приватної власності, хоча вся світова наукова економічна спільнота сприйняла тезу Р. Коуза та інших інституціоналістів, що не від форми власності залежить успіх в економіці, а від економічного порядку, від механізму реалізації усякого виду власності.**

Побудова підручників в Україні на базі неокласичної економічної теорії сьогодні прийняла застиглу форму, подібно тому, як це було з догматичним використанням марксистської теорії за часів

¹ Більш детально про теорію рутин див.: *Нельсон Ричард Р., Унтер Сідней Дж.* Эволюционная теория экономических изменений / Пер. с англ. — М.: Дело, 2002. — 536 с. (С. 138—189)

Радянського Союзу. Сьогодні економіка не тільки розвинена, а й інших країн світу радикально змінилася, тому теорії раціональної економічної людини, економічної рівноваги, ринкової ціни тощо не виконують своєї пізнавальної функції. У зміст вітчизняних посібників та підручників з економіки не вмонтовано основні методологічні та теоретичні здобутки сучасних економічних теорій: неоінституціоналізму, неолібералізму, економіки знань, інформаційного суспільства, мережових структур, еволюційності розвитку, ірраціональності поведінки та багато інших, кожна з яких відображає відповідну сторону сьогоденного, мінливого та складного суспільства. Окремим рядком необхідно виокремити необхідність наукової розробки теорій трансформаційної економіки, їх адаптації до аналізу економік у «постсоціалістичних країнах».

У наших підручниках взагалі не враховано теорію перехідної економіки, а якщо враховано, то лише в плані характеристики особливостей прояву азбучних істин сучасної неокласичної економічної теорії, положення якої сьогодні уже піддаються сумніву стосовно їх застосування при аналізі економік розвинених країн. «Перед російськими економістами, — як зазначають Річард Нельсон і Сідней Уінтер, — стоїть велике і важке завдання виявлення і опис відмінних характеристик економічної поведінки і організації в Росії на рівні індивіда, фірми та інституціональної теорії»¹. Тому для країн з трансформаційною економікою втрачається сенс аналізу теорії економічної рівноваги, що стала методологічною засадою викладання багатьох економічних дисциплін, і на основі якої побудовано значну кількість хибних моделей економічної динаміки.

Наприклад, в умовах української економіки, коли кожний рік міняються уряди й, відповідно, змінюються цілі та методи економічної політики, коли не діє закон про банкрутство та ринок цінних паперів, а ринок ресурсів має адміністративно-розподільчий та корупційний характер, результат від викладання студентам моделі чистої конкуренції, раціональної поведінки, економічної рівноваги досить низький. Такі та інші проблеми вітчизняної економіки залишаються за межами осмислення й оцінювання, що повинні мати місце в наших підручниках.

Досвід побудови ринкової моделі економіки в більшості пострадянських країн показав, що без врахування власного досвіду, без узагальнення світової теоретичної спадщини результати виявилися страхітливими. Фундаменталізація освіти обумовлена

¹ Нельсон Річард Р., Уінтер Сідней Дж. Эволюционная теория экономических изменений / Пер. с англ. — М.: Дело, 2002. — С. 10 (536 с.).

необхідністю пошуку відповідей на виклики, що висунув розвиток сучасної цивілізації. Крах економік країн з командно-плановою моделлю розвитку призвів до порушення глобальної рівноваги та загострення проблеми біполярності світу.

Фундаменталізацію навчального процесу і економічного пізнання можна пояснити через опанування кожним ученим-викладачем плюралістичного (екуменічного) сприйняття сьогоденного реального світу, в якому економічна, політична, правова, соціальна і т. п. складові суспільного розвитку стали органічно залежними одна від одної, тому формування економічного мислення та теоретичне оцінювання поведінки суб'єктів господарювання повинне враховувати означений феномен.

До основних чинників, що збурили еволюційний економічний розвиток, необхідно віднести глобалізацію, науково-технологічну революцію, розвиток мережових структур, новацій у фінансовій сфері. Фінансовий сектор, віртуальна економіка, фетишизація фінансових операцій, трастові компанії, офшорні зони та країни, фінансовий лізинг та тіньова економіка, факторингові компанії, різного роду страхування, перестрахування, соціальне страхування та інше — далеко неповний перелік новацій у фінансовій сфері, що сьогодні активно використовуються задля миттєвого збагачення або перерозподілу надлишкового продукту в глобальному масштабі. Посилення тенденцій фінансизації економіки передбачає не тільки глибоке їх теоретичне обґрунтування, а й впровадження в навчальний процес.

У даному контексті на перший план виступає здатність нації підвищувати якість людського капіталу, створювати нові знання і втілювати їх у нові технології. Окрім того, процеси глобалізації передбачають інтеграцію систем освіти в різних країнах. Тому перед українським суспільством у цілому, та перед сферою освіти зокрема, постало двояке завдання щодо її модернізації: по-перше, необхідно подолати рутини, що формувались понад століття в освіті, забезпечивши наповнення змісту економічних дисциплін новітніми економічними знаннями. По-друге, досить гостро постала проблема інтеграції освіти України в європейський ринок освітянських послуг. Вирішення першої проблеми постало не тільки перед Україною, а й перед усіма країнами світу, в тому числі й перед розвиненими країнами. Загальновизнаним є те, що кожний економіст ХХІ століття повинен вільно аналізувати індекси всіх бірж і фірм, досконало володіти статистичними методами, розуміти нові явища економічного і гуманітарного розвитку.

Складність викладання економічних дисциплін у нашій країні обумовлена низкою національно-державних відмінностей, глоба-

лізацією, специфікою економіки як об'єкта та трансформаційними змінами економік постсоціалістичних країн (рис. 1).

Рис. 1. Логіка системної модернізації економічної освіти

Модернізація економічної освіти, як записано в Болонській декларації, означає фундаменталізацію освіти, випереджаючий характер розвитку економічної системи освіти в порівнянні з господарською практикою та індивідуалізацію навчальної діяльності. Зокрема характеристика індивідуалізації, фундаменталізації та інформатизації більш детально описана в статті Колота А. М.¹ На наш погляд, модернізація економічної освіти передбачає врахування дії низки чинників (рис. 1), без яких неможливо надати навчальному процесу інноваційний характер: поглиблений аналіз національних та інституційних особливостей формування громадянського суспільства в Україні, виявлення характерних рис у системі цінностей, менталітеті, культурі, структурі співвідношення науки, освіти і господарської практики задля однієї цілі —

¹ Колот А. М. Інновації як фактор модернізації та підвищення якості економічної освіти // Теоретичні та практичні підходи до впровадження нового покоління освітньо-професійних програм і навчальних планів підготовки фахівців: шляхи розвитку: Зб. мат. наук.-метод. конф. 6—8 лют. 2007 р. Ч. 1. — К.: КНЕУ, 2007. — С. 8. — 600 с.

визначення національного рівня в порівнянні з інноваційним розвитком найбільш розвинених країн.

Процес глобалізації впливає на всю систему суспільства та інформаційний простір через такі нові явища як гомогенізація, соціалізація, інтеграція та екологізація економічних процесів (рис. 1). Зокрема гомогенізація означає тенденцію однорідності в сферах економіки та економічної освіти, тобто коли відбувається не просто взаємне погодження навчальних програм тощо, а процес органічного взаємопроникнення і зближення їх на ментальному чи культурному рівнях. Соціалізація економіки та загострення проблем охорони навколишнього середовища змінюють зовнішнє середовище для суб'єктів господарювання, тому означені чинники також потребують врахування в підготовці фахівців з економіки. Крім того, вагоме значення для модернізації економічної освіти має сама специфіка економіки, як об'єкту пізнання: суб'єктивний характер економічних явищ та їх дуалізм, великий міжпредметний зв'язок та взаємозалежність, асиметричність економічної інформації та її мінливість.

Теоретико-методологічна частина змісту економічних дисциплін, методика викладання та система оцінювання знань студентів потребують радикальних змін з позицій залучення в навчальний процес новітніх інформаційних технологій. Кожне економічне явище, на наш погляд, необхідно розкривати через логіку розвитку, систему аргументів щодо його функціональної ролі в економічній системі, можливої «мутації» у конкретному історичному та інституційному середовищі, з використанням інформаційних технологій, інструментів наочності та формалізації.

*І. А. Малютін, канд. юрид. наук, доц.,
кафедра теорії та історії держави і права*

УПРОВАДЖЕННЯ НОВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС — ЗАПОРУКА ЯКІСНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Концепція науково-технологічного та інноваційного розвитку України визначає її майбутнє в інтеграції в Європейську та світову спільноту, що надає можливість скористатися інтелектуальним та технічним надбанням провідних країн і продемонструвати світу наші досягнення.